

**THE IMPORTANCE OF PRAXEOLOGY FOR THE CONSTITUTION
OF THE METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE SCIENTIFIC
RESEARCH IN THE FIELD OF EDUCATION**
**IMPORTANȚA PRAXIOLOGIEI PENTRU CONSTITUIREA FUNDAMENTELOR
METODOLIGICE ALE CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE ÎN DOMNENIUL EDUCAȚIEI**

*Valeriu Capcelea, Doctor habilitat, Associate Professor,
Scientific Secretary, Academy of Sciences of Moldova, Branch of Balti*

***Abstract.** This article addresses the issues that relate to the importance of philosophical theory of effective action to substantiate scientific research in the field of general education and arts education in particular. The author shows the influence of praxology on the formation of pedagogical praxiology and the need to theoretically substantiate the model of preparing the future pedagogues in the field of artistic education towards solving the professional objectives.*

***Key words:** praxis, praxeology, the universe of action, types of actions, pedagogical praxiology, artistic education.*

Premisele teoriei acțiunii eficiente le înglobează filosofia acțiunii (praxiologia), ale cărei începuturi rezultă din Antichitatea greacă – de la sofști, Socrate, Platon și Aristotel. Anume Aristotel a pus bazele ei prin conceptele de scop și mijloc, care au fost preluate unilateral în Evul Mediu de Toma d’Aquino. O altă direcție a gândirii teoretice, pe care s-a sprijinit constituirea praxiologiei, pornește de la Platon și sofști. De la ei a fost preluată

noțiunea de „artă utilă” – noțiunea de bază a sistemelor lor practice. Problemele de ordin praxiologic au fost abordate și de filosoful englez F. Bacon, de enciclopediștii francezi ai sec. al XVIII-lea, de filosofia clasică germană și de filosofia acțiunii sec. al XX-lea.

Praxiologia a fost edificată în baza noțiunii fundamentale „praxis” (practică), care nu se reduce la „praxis”, care include în sine nu numai momentul propriu ale existenței, ci și conceptul ideal referitor la obiect. Pentru Aristotel „praxisul” reprezintă o acțiune, faptă, care are o semnificație etică, pentru Kant – rațiunea practică înalță eticul în sfera a ceea ce se cuvine, iar filosofia limbii sec. al XX-lea, constituie o orientare pragmatică, semiotică a „praxisului”.

Întemeietor al praxiologiei poate fi considerat filosoful francez Alfred Victor Espinas (1844-1922), care a introdus în circuitul științific termenul de praxiologie. În articolul *Les origines de la technologie*, el scria: „Arta este mai degrabă un ansamblu de reguli statornice decât o colecție de inițiative gândite (...). Nu avem în vedere artele frumoase, ci pe cele practice. Cuvântul „practică” sugerează termenul de „praxiologie” pentru a desemna știința despre faptele de acest gen examinate în ansamblul lor, știința despre formele și principiile cele mai generale de acțiune în universul ființelor vii” [5, p. 12].

Însă, bazele teoriei generale a acțiunii umane și a căilor de sporire a eficienței ei, au fost create în prima jumătate a sec. al XX-lea, de către filosoful și logicianul polonez Tadeusz Kotarbinski și sociologul american Talcott Parsons. Ei au elaborat, independent unul de altul, două teorii cuprinzătoare despre acțiunea umană. Lucrarea lui T. Kotarbinski *Tratat despre lucrul bine făcut*, este apreciată ca prima încercare de exprimare sistematică, din perspectivă logico-epistemologică a obiectului și problematicei praxiologiei. El a conceput praxiologia drept disciplină fundamentală, metateoretică, ce are ca obiect de studiu „condițiile de raționalitate” ale acțiunii în general, oferind și fundamentând norme și criterii pentru sporirea eficienței acțiunilor umane, o teorie generală a lucrului bine făcut [a se vedea: 6]. T. Kotarbinski, considera că marile scopuri ale praxiologiei, ca disciplină filosofică independentă, sunt: construirea și fundamentarea unor norme dintre cele mai generale ale unei eficiențe cât mai înalte, a unui sistem de recomandări și contraindicații general tehnice în vederea realizării unei acțiuni eficiente; conștientizarea și aprofundarea dinamicii progresului artelor practice pe calea spre măiestrie, fiind vorba de o tendință către o anumită succesiune a fazelor și de factorii ce determină anumite schimbări; descrierea analitică a elementelor acțiunii și a celor mai diverse forme ale acesteia, înțelegându-se, prin elementele acțiunii, subiecții care acționează, materialele, mijloacele, metodele, scopurile, produsele etc. Sintagma lui Kotarbinski „lucrul bine făcut” include: a) un apel la eficiență; b) precizie și economicitate; c) conștiinciozitate” [6, p. 34]. În opinia lui, definitorie pentru acțiunea umană poate fi intervenția individului în desfășurarea firească a evenimentelor, intervenție marcată de o intenție sau scop uman.

O problemă aparte a praxiologiei a constituit-o universul acțiunii și tipurile de acțiuni. T. Kotarbinski, se referă în opera sa la concepția filosofului francez G. Holstelet, care susținea că oamenii sunt înclinați să trăiască cu ușurință „condițiile de aplicare a mijloacelor la scopuri, acceptând indicații formulate într-un mod foarte general, ca și cum un mijloc ar putea fi utilizat cu succes oricând și oriunde. Mai departe, având un anumit scop, ne concentrăm toată grija asupra alegerii mijloacelor corespunzătoare și neglijăm nevoia de a ne asigura ca mijloacele să nu producă efecte secundare negative, care pun sub semnul întrebării valoarea întregii acțiuni” [apud, 6, p. 447]. Totodată, gânditorul francez releva faptul că acțiunea trebuie definită din trei puncte de vedere: 1) precizarea scopului urmărit; 2) determinarea condițiilor realității; 3) determinarea unor mijloace adecvate atât scopului urmărit, cât și realității existente [5, p. 17]. În funcție de temeiul causal, acțiunea eficientă poate fi clasificată în acțiune pozitivă, în sensul de acțiune efectivă și acțiune negativă, în

sens de pasivitate aparentă. Alt tip de clasificare se referă la acțiuni directe, fără factori mediatori, și acțiuni indirecte, ce implică un șir de mediatori. Structura comportamentului acțional cuprinde o serie de motivații ce îndeplinesc rolul de stimulant și de creare a disponibilităților privind eficiența acțiunii umane.

În această ordine de idei, poate fi vorba despre motivația nomologică, psihologică, axiologică și teleologică. Motivația nomologică (nomos - lege; logos - discurs), are în vedere descifrarea naturii obiectului ce urmează a fi supus transformării, pentru a cunoaștere legile structurii și dinamicii acestuia. Motivația psihologică se referă la toți factorii psihici ce pun în funcție întreaga capacitate fizică și intelectuală a agentului în procesul acțiunii: asentimentul, dorința, pasiunea, hotărârea, perseverența etc. Sfera motivației axiologice cuprinde valorizările agentului atât asupra valorilor teoretice, ideale, prin care se exprimă nomologicul, cât și asupra valorilor deontice de adevăr: binele, frumosul, utilitatea etc. Îndeplinind rolul de reglator în toate etapele acțiunii, motivația axiologică funcționează împreună cu motivația teleologică, deoarece scopul intervine ca parametru cauzal atât în orientarea acțiunii, cât și în exercitarea controlului ei. Scopul, de altfel, sintetizează întreaga motivație aflată la baza declanșării, susținerii și finalizării unei acțiuni.

Sub aspect praxiologic, acțiunea umană se manifestă ca o structură complexă, cuprinzând elemente materiale și ideale. În literatura de specialitate, se consideră că cei doi termeni de bază ai acțiunii sunt: agentul și obiectul acțiunii. Din acest punct de vedere, acțiunea se manifestă ca o relație între subiect și obiect, în cadrul căreia subiectul este agentul acțiunii, iar obiectul este pacientul acțiunii. Însă, deoarece orice acțiune este orientată și corelată (pe tot parcursul său) de scopuri, se consideră că structura acțiunii umane cuprinde trei elemente principale: agentul, scopul și obiectul.

Cercetările praxiologice contemporane, mai ales, cele ale lui T. Parsons, din domeniul sociologiei acțiunii, au definit înțelesul global al acțiunii, suplimentând încă două concepte noi: cel de situație și cel de realizare. În conformitate cu opinia lui, numai prin acțiune omul se poate integra în societate, iar la rândul ei, societatea este cea ce oferă temeiurile raționale ale acestei acțiuni. Parsons considera că potrivirea mijloacelor la scopuri și scopurile în sine trebuie să se supună criteriului raționalității. A urmări rațional o acțiune înseamnă, după el, a face astfel încât acțiunea să se împlinească printr-o cât mai bună adecvare a mijloacelor de scop [a se vedea: 7]. „Acțiunea este rațională în măsura în care urmărește scopurile posibile în condițiile situației și prin mijloace care se află la dispoziția actorului, sunt în mod intrinsec cel bine adaptate scopului, din cauze care pot fi înțelese și verificate de știința empirică pozitivă” [7, p. 58].

Astfel, lanțul praxiologic posedă următoarea structură: agent, scop, motivații, situație, realizare, obiect. Agentul desemnează subiectul uman sau o colectivitate de oameni ce participă la un sistem de acțiune. Scopul reprezintă prefigurarea ideală de către agenți a cursului acțiunii, iar situația desemnează un sistem de condiții, mijloace și reguli de acțiune ce formează împreună o structură funcțională în stare să stimuleze eficiența acțiunii. Conceptul de realizare se referă la un ansamblu de operații ale agentului, prin care începe procesul de executare, pe toată întinderea lanțului praxiologic. Obiectul acțiunii desemnează orice formațiune ideală sau materială, socială sau naturală, asupra căreia se răsfrânge acțiunea agentului. Dispozitivul sau instrumentul tehnic ce se interpune între agent și obiect formează mijlocul acțiunii. Față de obiectul acțiunii, produsul finit, în urma desfășurării întregului ciclu praxiologic, reprezintă un obiect nou, transformat. Dacă agentul și obiectul acțiunii sunt termeni fundamentali, ceilalți termeni au rolul de factori mediatori ai fluxului de acțiune, ei mediind relația de eficiență între toate elementele sistemului de acțiune. Etapele principale ale universului acțiunii sunt: determinarea obiectului acțiunii, definirea lui; documentarea și informarea; planificarea și proiectarea acțiunii; avizarea proiectului;

execuția; aprecierea finală a acțiunii; concluzii privind corectarea și perfecționarea acțiunii. Aceste elemente se interpătrund.

Am menționat anterior, că praxiologia se fundează pe o noțiune fundamentală – „praxis”. Conceptul ideal al practicii care există în mentalitatea existențială a omului în cadrul proceselor practice conține în sine posibilitatea schimbării calitative a caracteristicilor nivelurilor activității practice curente, care lărgeste sfera existenței societății. În determinarea sa, conceptul ideal al practicii este legat, în mod nemijlocit, de cercetările științifice teoretice, dar este limitat și reiese din premisele producției materiale, de strategiile dezvoltării societale.

De aceea, posibilitățile praxiologice pe care le poate utiliza știința constau în concentrarea și proiectarea strategică a existenței sociale și culturale a oamenilor care reiese din calitatea și nivelul practic al orizontului teoretic al ei. Aceste posibilități praxiologice ale științei nu sunt evidente, dar revendică eforturi creative ale savanților, inginerilor, tehnicienilor, politicienilor etc. Din această cauză, progresul științifico-tehnic trebuie să fie reglementat de interesele și valorile umanității, a popoarelor și oamenilor.

Printre numeroasele științe particulare care au apelat la serviciile teoriei generale a acțiunii creată de filosofi, este și pedagogia în general și pedagogia muzicală, în particular. În rezultat a apărut o nouă știință – praxiologia pedagogică [a se vedea, spre exemplu: 2, 8, 9], care și-a creat propriul aparat noțional: „muncă pedagogică”, „acțiune pedagogică”, „practică pedagogică”, „experiență pedagogică”, „activitate pedagogică”, „sarcinile profesionale ale pedagogului”, „măiestria profesională a pedagogului” etc. Noțiunile în cauză oferă posibilitatea de a interpreta esența și algoritmul activității pedagogice, de a descoperi particularitățile acțiunilor pedagogului în interacțiunea lui dialectică cu elevii. Ele constituie baza metodologică a acțiunii pedagogice, a învățării elevilor și studenților, garantează formarea cunoștințelor profesionale și deprinderilor adecvate cerințelor contemporane.

În aceste condiții, praxiologia pedagogică se transformă într-un fundament metodologico-practic a însușirii dexterităților profesionale ce funcționează în spațiul instructiv-educativ, o premisă a formării capacității ca pedagogul să devină stăpân pe acțiunile sale. Reieșind din faptul că activitatea reprezintă un instrument profesional-pedagogic destul de specific, potențialul ei poate fi îndreptat nu numai pentru a forma personalitatea elevului, dar și viceversa. Funcția de dezvoltare și educație în cadrul oricărei activități începe să se materializeze numai în cazul când ea devine pentru pedagog una conștientă și personal semnificativă. Munca îndreptată spre conștientizarea și însușirea fiecărui element component al activității și determinarea structurii ei în general, actualizează posibilitățile subiective ale purtătorului (subiectului) profesiei pedagogice. În limitele praxiologiei pedagogice se situează studierea caracteristicilor celor ce sunt implicați în activitatea pedagogică, care pot fi prezentate în variante individuale sau generale, ce pot intra în relații de cooperare sau concurență. De aceea, ea trebuie să se transforme într-o regulă imutabilă: întotdeauna să se fundeze pe profesionalismul acțiunilor. În condițiile când există un deficit enorm de cunoștințe practic-orientate despre aceea cum trebuie să educăm, să învățăm și să dezvoltăm multilateral omul în societatea postmodernă, este necesar ca comunitatea pedagogică să nu piardă ceea ce a stat la baza oricărei activități profesionale – instrumentarul care nu poate fi predispus schimbărilor de conjunctură, pe motiv că el există în mod obiectiv.

Dacă ne referim la importanța praxiologiei în cadrul educației artistice, trebuie să remarcăm faptul că problema în cauză este abordată în literatura autohtonă de specialitate [a se vedea, spre exemplu: 1, 3]. În acest sens, T. Bularga constată: „În acest domeniu educațional, demersul pentru optimizarea raportului teorie-practică obține valențe instructiv-formative și de dezvoltare artistică suplimentare, datorită principiilor creării/recreării-receptării produselor artistice, care stipulează că opera de artă există ca atare doar în procesul interpretării-vizualizării-audiției acesteia – proces care cuprinde acțiunea mentală a autoru-

lui de creație, considerată convențional ca una teoretică, cu acțiunea de receptare și, totodată, fiind considerată ca una practică. Procesul de receptare artistică în cadrul acțiunilor instructiv-formative se identifică cu însăși acțiunea educativă. În acest proces, o pondere considerabilă îi revine stării participative a elevului/studentului la acțiunea de proiectare, desfășurare și evaluare/autoevaluare (prin prescrierea hărților comportamentale individuale, anticiparea acțiunilor practice, varierea operațiilor, realizarea sarcinilor prin alegerea variantelor optime de rezolvare) și a dinamicii competenței profesionale a cadrului didactic de a realiza gradual procesul de proiectare (teoretică) și acționare (practică), prin identificarea conținuturilor educaționale și acțiunilor valorice, diagnosticarea resurselor individuale, planificarea, formarea ipotezelor, evaluarea secvențială și finală [3, p. 231].

Însă, există un șir întreg de contradicții între cerințele crescânde ale societății postmoderne față de formarea deprinderilor și competențelor pedagogilor din cadrul școlii superioare, a capacităților de a rezolva problemele de ordin profesional și lipsa unui sistem fundamentat al pregătirii viitorilor pedagogi în general și a celor din domeniul educației muzicale, în particular. Ele se manifestă în calitate de contradicții dintre necesitățile sistemului de învățământ pedagogic din cadrul școlii superioare și modelul elaborat de pregătire a studenților spre soluționarea problemelor profesionale, în conformitate cu condițiile organizațional-pedagogice, cu nivelul și criteriile evaluării pregătirii lor pentru activitatea practică și lipsa unui fundament științifico-metodic al acestui proces.

În aceste condiții, este necesar de a fundamenta din punct de vedere teoretic modelul pregătirii viitorilor pedagogi din domeniul educației artistice în privința rezolvării obiectivelor profesionale, care ar materializa pregătirea profesională și competențele obținute în activitatea lor practică în cadrul instituțiilor de învățământ din țara noastră. Totodată, este evident faptul că transformările social-economice care se produc în Republica Moldova, revendică în mod insistent modernizarea sistemului de pregătire profesională a viitorilor pedagogi care se ocupă de educația artistică a elevilor.

Bibliografie:

1. BABII V., 2005, *Eficiența educației muzical-artistice*. – Chișinău: „Elana V.I.”.
2. BOCOȘ M.-D., RĂDUȚ-TACIU R. STAN C., CHIȘ O., ANDRONACHE, D., 2016, *Dicționar praxiologic de pedagogie*. Vol. 1. Colecția Marile Dicționare. – București: Ed. Paralela 45.
3. BULARGA T., 2007, *Praxiologia educației artistice: abordare formativ-inovațională // „Știința în nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective, conferință națională (2; 2016, Bălți). Conferința națională cu participare internațională „Știința în nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective”: consacrată aniversărilor de 70 de ani de la constituirea Instituțiilor de Cercetare Științifică din Moldova, 55 de ani de la fondarea Academiei de Științe a Moldovei, 10 ani de la fondarea Filialei Bălți a Academiei de Științe a Moldovei (Ed. a 2-a), 29-30 septembrie 2016, Bălți / col. red. Valeriu Capcelea (coord.) [et. al.]. – Bălți: S. n., (Tipogr. „Foxtrot”), 2016, p. 230-234.*
4. CAPCELEA V., *Normele sociale*. Monografie. – Chișinău: Ed. ARC.
5. ESPINAS AL., 1897, *Les origines de la tehnologie: étude sociologique*. – Paris: Ed. Felix Alcan.
6. KOTARBINSKI T., 1976, *Tratat despre lucrul bine făcut*. – București: Ed. Politică.
7. PARSONS T., 1968, *The Structure of Social Action*. – New York: London.
8. КОЛЕСНИКОВА И., 2005, *Педагогическая праксеология*. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений/ И.А. Колесникова, Е.В.Титова. – Москва: Издательский центр «Академия».
9. ПРОВОРОВА Є., 2015, *Педагогічна праксеологія у системі професійної мистецької освіти / Є. М. Проворова // Мистецька освіта: історія, теорія, технології: зб.наук.праць/ за заг. ред. доктора педагогічних наук, професора Т. А. Смирнової. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, с. 142-151.*